

УДК 349.1

Чанишева Аліна Рашидівна,

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ МАЙНОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СТРУКТУРІ ЗМІСТУ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. Zobов'язальні відносини являють собою цілий комплекс zobов'язань і відносин правовідносин, що не є zobов'язаннями. Стрижнем zobов'язальних відносин є основні zobов'язання. У них виражаються мета zobов'язальних відносин (договору, на якому вони ґрунтуються) і засоби досягнення еквівалентності у відносинах сторін. Зміст основних zobов'язань зазвичай зазначається в нормативних визначеннях окремих цивільно-правових договорів. Проте інколи у цих визначеннях вказується на zobов'язок прийняття виконання, який до змісту основних zobов'язань входить не може. Відмова законодавця від використання терміна «основне (основні) zobов'язання» і використання замість нього терміна «zobов'язання» призводить до невизначеності численних законодавчих положень, зокрема положень, у яких ідеться про припинення zobов'язань (ч. 2 ст. 653, ст.ст. 599–608 ЦК України).

Основні zobов'язання в реальності переважно є складними, складаються із зустрічних односторонніх zobов'язань, які можуть бути простими і складними. Вони можуть бути майновими і організаційними.

Стан дослідження теми. Основні майнові zobов'язання як елемент структури змісту zobов'язальних ще не були предметом спеціального комплексного дослідження у вітчизняній науці цивільного права.

Метою статті є виокремлення основних майнових zobов'язань у структурі змісту zobов'язальних відносин на підставі аналізу чинного цивільного законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Визначити основні майнові zobов'язання було б просто, виходячи із законодавчого визначення майна.

Воно визначається як особливий об'єкт цивільних прав – річ, сукупність речей, а також майнові права та zobов'язки (ч. 1 ст. 190 ЦК України). Але у статті 177 ЦК України майнові права називаються як об'єкт цивільних прав поряд із майном, тобто майнові права виводяться за межі майна. І це не єдина хиба законодавчих положень, що стосуються розуміння майнових відносин як предмету цивільного права, майна і майнових прав як об'єкта цивільних правовідносин. Якщо предметом цивільного законодавства визнаються майнові і особисті немайнові відносини (і більше відповідно до частини першої ст. 1 ЦК України – ніякі), то майнові відносини (отже, і майнові zobов'язання) повинні розумітися значно більш широко, ніж тільки як такі, об'єктом яких є майно і майнові права.

Роботи і послуги згідно зі ст. 177 ЦК України не охоплюються поняттям майна. Однак численні норми zobов'язального права свідчать про те, що цивільні відносини щодо виконання робіт і надання послуг є предметом цивільно-правового регулювання. Оскільки жодних підстав для визначення їх особистими немайновими немає, вони повинні бути визначені майновими, а поняття майнових відносин, що вживається у ст. 1 ЦК України, слід тлумачити з урахуванням положень цивільного законодавства про підряд і про надання послуг. Відтак існують цивільні майнові відносини щодо виконання робіт і надання послуг та відповідні zobов'язання. Особливо слід наголосити на майновому характері zobов'язань щодо надання послуг, оскільки як показало дослідження, здійснене Н.В. Федорченко [1, с. 107–133], ці zobов'язання представляють вельми широке коло цивільно-правових явищ.

Відносини щодо передання (надання) інформації, оскільки інформація є об'єктом цивільних прав, можуть набувати форми цивільних майнових зобов'язань. При цьому мається на увазі інформація не тільки як об'єкт інтелектуальної власності, оскільки відносини з приводу таких об'єктів піддаються спеціальному правовому регулюванню. Зобов'язання з приводу передання будь-якої інформації можуть виникати незалежно від того, чи належить вона до виду інформації з обмеженим доступом. В.А. Белов стверджує, що об'єктом цивільних відносин може бути тільки інформація обмеженого доступу або загальнодоступна інформація, що не може бути предметом вільного використання [2, с. 269]. Законодавство не встановлює і, за логікою речей, не повинно встановлювати обмеження на передання, надання інформації в правовій формі зобов'язання. Ці зобов'язання не можуть визнаватись зобов'язаннями щодо надання послуг, бо послуга «споживається в процесі вчинення дії або здійснення певної діяльності» (ч. 1 ст. 901 ЦК України). Відтак це зобов'язання з особливим об'єктом. Проте в межах таких зобов'язань інформація передається за плату, як за плату виконується робота чи надається послуга.

Зобов'язання, об'єктами яких є робота, що виконується за плату, послуги, що надаються за плату, інформація, що передається за плату, слід визнати майновими. Ф.К. ф. Савініні писав, що в підґрунті зобов'язального права лежить з'єднуючий принцип зобов'язального права, і додав, що в зобов'язальному праві знаходять задоволення нужди і потреби людей [3, с. 13]. Із цим узгоджується думка про те, що в зобов'язанні боржник повинен виконати дію, «що має певну майнову цінність» [4, с. 1]. Тому викликає заперечення позначення відносин, що регулюються правовими нормами, встановленими ст. ст. 887-900 ЦК України, як договірних інформаційних відносин [5, с. 15]. Можливо, це і було б правильним, якби при цьому визнавалось, що такі відносини належать до роду майнових навіть тоді, коли інформація передається безоплатно. Із кваліфікацією зобов'язань щодо передання інформації як правової форми надання послуг [6, с. 1142] не можна погодитися, оскільки зазвичай інформація споживається не в процесі її передання, а пізніше.

Отже, і раніше чинне, і чинне цивільне законодавство України, а також наукові джерела дають підстави для висновку про те, що термін «майнові зобов'язання» слід розуміти широко – як зобов'яз-

ання щодо передання майна, в тому числі грошей, виконання робіт, надання послуг, передання інформації.

Зобов'язання щодо передання майна, що розглядаються як прості основні, в більшості випадків існують разом із зустрічними грошовими зобов'язаннями, що також в абстракції можуть розглядатись як прості основні. Разом ці два прості основні зобов'язання утворюють основні складні двосторонні зобов'язання. Назвати ці складні основні зобов'язання зобов'язаннями щодо передання майна було б некоректним, бо вони є зобов'язаннями щодо передання майна тією самою мірою, як і зобов'язаннями щодо передання грошей як платіжного засобу, тобто їх сплати. Вихід можна було б знайти у використанні терміну «зобов'язання щодо оплатного передання майна», в якому міститься пряма вказівка на передання майна і непряма вказівка на оплату – «оплатне передання майна». І цей термін є звичним. Проте не можна не помітити і його неточність. ЦК України 2003 року значно розширив коло цивільних договорів, що укладаються за схемою реальних. Навіть найбільш поширений у практиці договір купівлі-продажу на розсуд його сторін може бути укладений і як реальний, і як консенсуальний. Під час укладення реального договору купівлі-продажу, як і інших реальних договорів про передання майна, зобов'язання щодо передання майна не виникає зовсім, бо передання майна відбувається до того, як виникає зобов'язання. Із цієї точки зору під час укладення реального договору купівлі-продажу виникає тільки просте основне зобов'язання щодо оплати товару, тобто зобов'язання грошове, яке називати зобов'язанням купівлі-продажу було б неправильним. Законодавець знайшов вельми оригінальний вихід із цієї ситуації. У ст. 655 ЦК України, як і стосовно інших видів зобов'язань і договорів, він дає визначення не зобов'язання, а договору купівлі-продажу. У такій спосіб він вирішує дві проблеми: 1) отримує можливість під однією рубрикою – назвою відповідної глави ЦК України викладати нормативний матеріал, що стосується не тільки зобов'язань, а й договорів; 2) охоплює відповідним формулюванням і випадки, коли на підставі договорів, що укладаються за схемою реальних, виникають односторонні зобов'язання, стосовно яких переважно не існує зустрічних зобов'язань.

Хоча і допускається укладення договорів купівлі-продажу як реальних, такі різновиди договору купівлі-продажу, як договори роздрібної

купівлі-продажу (ст. 698 ЦК України), поставки (ст. 712 ЦК України), контрактації сільськогосподарської продукції (ст. 713 ЦК України), постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу (ст. 714 ЦК України), міни (ст. 715 ЦК України) можуть укладатись тільки як консенсуальні. Договором може передбачатися, що товари повинні передаватись певними партіями у визначені строки. При цьому слід визнати, що в таких випадках договір купівлі-продажу є консенсуальним. У момент укладення договору виникають: 1) складні односторонні зобов'язання щодо передання майна, до складу яких входять прості зобов'язання, кількість яких відповідає кількості партій товару; 2) складні односторонні грошові зобов'язання, що складаються із простих зобов'язань, кількість яких відповідає кількості передбачених договором платежів. Названі складні односторонні зобов'язання щодо передання товарів і зустрічні складні односторонні грошові зобов'язання разом утворюють складні двосторонні зобов'язання.

Із самого моменту їх виникнення (крім випадків укладення договору під відкладальною умовою згідно зі ст. 212 ЦК України) зміст усіх цих зобов'язань складають відповідні суб'єктивні права і кореспондуючі їм обов'язки. На певному етапі розвитку цих зобов'язань зазначені суб'єктивні права перетворюються у права вимоги. Тобто існує досить чітка правова конструкція, що підтверджує висновок, згідно з яким у момент, з якого договір вважається укладеним, виникають і відносини, і правовідносини, в тому числі зобов'язання, суб'єктивні права та кореспондуючі їм обов'язки, що складають зміст правовідносин (зобов'язань). Тому розділити момент виникнення відносин (правовідносин, зобов'язань), з одного боку, і прав та обов'язків – з іншого, неможливо. Можливо розділити у часі виникнення відносин (правовідносин, зобов'язань) і прав та обов'язків, з одного боку, і прав вимоги (а не прав і обов'язків, як це встановлюється у частині третій ст. 5 ЦК України) – з іншого.

Вважати, що у випадках, які розглядаються, виникає одне просте зобов'язання щодо передання товарів, яке буде виконуватись частинами, і одне просте грошове зобов'язання, яке також буде виконуватись частинами, було б неправильним. Виконання зобов'язання частинами – це право продавця передавати передбачений договором товар чи окремі передбачені договором партії товару частинами. Таке згідно зі ст. 529 ЦК України допускається у випадках, коли право

виконувати зобов'язання частинами передбачене договором, актами цивільного законодавства або коли таке право продавця випливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обігу. Відмінність між переданням продавцем товару окремими партіями і виконанням зобов'язання частинами полягає в тому, що за наявності у продавця права виконувати зобов'язання частинами він зберігає за собою право передати всі товари, передбачені договором, одночасно. Якщо ж договором передбачене передання товарів окремими партіями у встановлені договором строки, то продавець не може передати товар одночасно. Правило ст. 531 ЦК України про можливість, як правило, дострокового виконання зобов'язання при цьому застосовуватися не може, оскільки встановлення договором строків передання окремих партій товарів дає підстави для висновку про те, що із суті зобов'язання випливає неприпустимість його одночасного виконання.

Отже, у випадках, коли сторони консенсуального договору купівлі-продажу передбачили передання продавцем товарів покупцеві окремими партіями, стосовно кожної партії на стадії, на яку вище вказувалось, виникає окреме просте основне зобов'язання купівлі-продажу.

Просте основне зобов'язання щодо передання товарів на підставі договору купівлі-продажу включає до свого змісту численні обов'язки продавця та кореспондуючі йому правоможності покупця. Перш за все, продавець у межах простого основного зобов'язання зобов'язаний передати товар, визначений договором купівлі-продажу. Продавець зобов'язаний передати товар у кількості, що визначена договором купівлі-продажу у відповідних одиницях виміру або в грошовому вираженні. Частина друга ст. 669 ЦК України допускає, що кількість товарів у договорі може бути встановлена шляхом визначення порядку погодження цієї кількості. Це не буде перешкоджати визнанню договору укладеним.

Договором може бути визначений асортимент товарів, що підлягають переданню, шляхом встановлення видів, моделей, розмірів, кольору та інших ознак товарів. При цьому зазвичай встановлюється і кількість товарів за кожною асортиментною позицією, що підлягає переданню покупцеві.

Наступний обов'язок продавця, що входить до змісту простого основного зобов'язання щодо передання товарів, полягає в забезпеченні відповідності якості товару умовам договору купівлі-продажу, законодавству та технічним правилам.

Обов'язок передати товар може вважатись належно виконаним за умови, що дотримана вимога договору купівлі-продажу щодо комплектності або щодо передання певного набору товару в комплекті (ст.ст. 682, 683 ЦК України). Одночасно з товаром продавець зобов'язаний передати покупцеві приналежності та документи (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), як це передбачене актами цивільного законодавства та договором.

Виконуючи обов'язок передати товар, продавець повинен дотримуватись вимог щодо тари і упаковки товару (ст. 685 ЦК України).

Частиною обов'язку передати товар у кількості та в асортименті, що передбачені договором, забезпечити належні якість, комплектність товару, відповідність установленим вимогам тари і упаковки товару є обов'язок продавця перевіряти кількість, асортимент, якість, комплектність, тару і упаковку, якщо такий обов'язок на продавця покладено договором, актами цивільного законодавства або нормативно-правовими актами з питань стандартизації. За межі цього обов'язку не виходить і обов'язок продавця надати покупцеві на його вимогу докази проведення такої перевірки (ч. 3 ст. 697 ЦК України).

Виконання продавцем обов'язку передати товар тягне перехід від продавця до покупця права власності (ст. 334 ЦК України) і ризику випадкового знищення або пошкодження товару, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 1 ст. 668 ЦК України). При цьому згідно із частиною другою ст. 334 ЦК України переданням майна вважається вручення його набувачеві або перевізникові, організації зв'язку тощо для відправлення набувачеві майна, відчуженого без зобов'язання доставки. Спеціальне правило щодо переходу ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження товару встановлено на випадок його продажу під час транспортування. У цьому випадку ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця в момент укладення договору (ч. 2 ст. 668 ЦК України). Р.О. Стефанчук поставив питання про те, як буде розподілений зазначений ризик у випадку, коли товар був проданий під час транспортування з обов'язком доставити його покупцеві. При цьому виникає колізія між загальною правовою нормою, що встановлена частиною першою ст. 668 ЦК України («ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передання йому товару, якщо інше не

встановлено договором або законом») і застосовується з урахуванням визначення поняття передання в частині другій ст. 334 ЦК України («переданням майна вважається вручення його набувачеві або перевізникові, організації зв'язку тощо для відправлення, пересилання набувачеві майна, відчуженого без зобов'язання доставки»), і спеціальною правовою нормою, що закріплена в частині другій ст. 668 ЦК України («ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару, переданого під час транспортування, переходить до покупця з моменту укладення договору купівлі-продажу, якщо інше не встановлено договором або звичаями ділового обороту»). Р.О. Стефанчук вирішив цю колізію на користь частини першої ст. 668 ЦК України, оскільки частина друга ст. 668 ЦК України покладає на покупця невиправдану кількість ризиків [7, с. 50]. Ця думка не враховує контекст ст. 668 ЦК України. Зазначена стаття стосовно випадків здачі товару перевізникові моментом переходу відповідного ризику визнає момент здачі товару. Але під час здачі товару перевізникові продавець може визначити одержувачем вантажу або себе або одержувача (покупця), якого він під час транспортування вирішить замінити (у зв'язку з укладанням договору купівлі-продажу з іншим покупцем). Крім того, коносамент може бути оформлений не тільки як іменний (із зазначенням одержувача вантажу), а й як ордерний і навіть на пред'явника (ст. 138 Кодексу торговельного мореплавства). Якщо договір купівлі-продажу було укладено під час такого транспортування, то частина друга ст. 668 ЦК України цілком логічно перекладає відповідні ризики на покупця не з моменту здачі товару перевзникові (бо на цей момент не був визначений або був визначений неправильно), а з моменту укладення договору купівлі-продажу під час транспортування. Якщо транспортування здійснює сам продавець, то це не є транспортуванням у цивільно-правовому розумінні цього поняття і в контексті ст. 668 ЦК України. Отже, частина друга ст. 668 ЦК України стосується тих випадків, коли товар відчужується не з обов'язком доставки.

Після спливу строку передання товару суб'єктивне право покупця на отримання товару перетворюється у право вимоги. Проте ця вимога є вельми своєрідною, оскільки примушення продавця до виконання в натурі обов'язку передати товар частіше є неможливим. Відповідно до частини першої ст. 665 ЦК України відмова продавця передати проданий товар породжує

на боці покупця секундарне право на відмову від договору. Отже, невиконання продавцем в натурі обов'язку передати товар не тягне виникнення на боці покупця права вимагати виконання обов'язку передати товар у натурі. Коректність такого висновку могла б бути поставлена під сумнів. Але вона підтверджується частиною 2 статті 665 ЦК України, яка передбачає застосування ст. 620 ЦК України у випадках відмови продавця передати індивідуально визначену річ. Що стосується ст. 620 ЦК України, то вона істотно обмежує можливість примушення продавця до виконання в натурі обов'язку передати покупцеві товар, що є річчю, визначеною індивідуальними ознаками. Виходить, що тим більше немає правових підстав для примушення до виконання в натурі обов'язку передати покупцеві речі, визначені родовими ознаками. Цей висновок узгоджується з частиною першою ст. 665 ЦК України, але суперечить частині п'ятій ст. 226 ГК України, яка стосовно господарських зобов'язань купівлі-продажу залишає на розсуд покупця вибір між правом вимагати примушення продавця до виконання в натурі обов'язку передати річ, визначену індивідуально, чи речі, визначені родовими ознаками, і правом стягнення збитків, завданих відмовою передати товар. В умовах ринкової економіки примушення продавця до передання товарів втрачає свою актуальність, бо перспективою відшкодування збитків продавець достатньо стимулюється до виконання в натурі обов'язку передати товар. А покупець зазвичай має можливість придбати товар в іншого продавця. Тому законодавець не повинен слідувати юридичним схемам, що були опрацьовані за часів соціалізму (мається на увазі принцип реального виконання зобов'язань), а повинен більше враховувати соціально-економічні чинники, потреби цивільних відносин.

Цей короткий аналіз обов'язків продавця в простому основному зобов'язанні купівлі-продажу чітко показує різницю між зобов'язанням та обов'язками, які складають його зміст разом із правоможностями покупця, що кореспондують цим обов'язкам. Є головний обов'язок, що відповідає визначенню зобов'язання у частині першій ст. 509 ЦК України (нагадаємо, що тут вказується, зокрема на обов'язок однієї зі сторін «передати майно») і визначенню договору купівлі-продажу у ст. 655 ЦК України (нагадаємо, що тут також вказується на обов'язок продавця передати майно, товар). Цей головний обов'язок і складає сутність зобов'язання купівлі-продажу, що і зумовлює вказівку на нього у визначеннях і зобов'язання, і дого-

вору купівлі-продажу. Тому певною мірою просте основне зобов'язання купівлі-продажу співпадає з обов'язком продавця передати майно (товар). І все ж термін «зобов'язання» (купівлі-продажу) не можна ототожнювати з терміном «обов'язок» (передати майно, товар). Зобов'язання не тільки в теорії визнається різновидом правовідносин. У частині першій ст. 509 ЦК України зобов'язання як поняття видове визначається через родові поняття правовідношення. Проте термін «виконання зобов'язання» є загальноживаним і в теорії, і в актах цивільного законодавства. А термін «виконання правовідношення» не використовується ні в науці, ні в законодавстві. Якщо це – так, то і термін «виконання зобов'язання» мав би вважатись некоректним. Проте реальною є протилежна ситуація: термін «виконання зобов'язання» став настільки поширеним, що увійшов у заголовки глав 48 і 49 ЦК України та у назви відповідних глав у підручниках і наукових виданнях. Будь-який термін є умовним. І все ж не можна допускати того, щоб термінологія призводила до виходу змісту видового поняття за межі змісту відповідного родового поняття. Тому треба було б подумати над тим, як привести термінологію, про яку йдеться, у відповідність до існуючої реальності, хоча це і призведе до ускладнення термінології, бо простіше сказати «виконання зобов'язання», ніж «виконання обов'язків за зобов'язанням».

Що стосується інших обов'язків продавця, які вище розглядалися і яким кореспондують окремі правоможності покупця, то стосовно них використання терміну «зобов'язання» як синонімічного було б некоректним. Наприклад, не існує зобов'язання, в якому продавець несе обов'язок дотримуватись встановлених належним чином вимог до якості товарів, їх комплектності, до комплекту товарів, до тари і упаковки, до строків передання товарів, але існують відповідні обов'язки продавця, яким кореспондують не суб'єктивні права, а правоможності покупця.

Майно на підставі договору купівлі-продажу передається покупцеві продавцем у власність (ст. 655 ЦК України). Тому, за загальним правилом, з моменту передання майна в покупця (набувача) виникає право власності (ч. 1 ст. 334 ЦК України). Проте сторони договору купівлі-продажу можуть домовитись про те, що до оплати товару або до настання інших обставин право власності на передані покупцеві товари зберігається за продавцем (ч. 1 ст. 697 ЦК України). Це – домовленість про особливості (особливий момент) переходу права власності на товар, а

правоможності та обов'язки сторін, що виникають на підставі цієї домовленості, складають зміст простого основного зобов'язання купівлі-продажу (щодо передання товару). Спеціальне правило про відсутність у покупця правоможності розпоряджатися товарами до переходу до нього права власності закріплюється у частині першій ст. 697 ЦК України. Воно також не породжує будь-якого зобов'язання, у виокремленні якого був би якийсь сенс. Воно дещо конкретизує зміст основного зобов'язання. Але і без цієї конкретизації зрозуміло, що якщо в покупця не виникло право власності на товари, то воно не виникло в цілому, в тому числі й у частині правоможності розпоряджатися товаром.

Просте основне зобов'язання щодо передання товару і зустрічне грошове зобов'язання щодо оплати товарів утворюють складне основне зобов'язання купівлі-продажу.

Обов'язок покупця сплатити ціну товару перетворюється в борг, а кореспондуюче йому суб'єктивне право продавця на отримання відповідної грошової суми – в право вимоги після спливу встановленого строку оплати. Загальне правило про строк оплати товарів встановлюється частиною першою ст. 692 ЦК України: товар підлягає оплаті після його прийняття або прийняття товаророзпорядчих документів на нього. Покупець може бути примушений до виконання обов'язку оплатити товар шляхом пред'явлення продавцем позову про стягнення відповідної грошової суми.

Крім зобов'язання купівлі-продажу, до основних майнових зобов'язань належать й інші зобов'язання (проаналізувати їх неможливо в межах однієї наукової статті, тому зазначимо окремі з них). Так, згідно із частиною першою ст. 717 ЦК України договір дарування може укладатись і як реальний, і як консенсуальний. В останньому випадку виникає просте основне зобов'язання дарування. Зміст цього зобов'язання складають обов'язок дарувальника передати дарунок (майно, у тому числі гроші) і суб'єктивне право обдаровуваного на отримання дарунка. У разі непередання дарувальником дарунка в установленій строк обдаровуваному надається право вимагати передання дарунка.

Під час укладення реального договору найму (оренди) зобов'язання щодо передання майна не виникає. Тому на підставі реального договору найму (оренди) виникають тільки такі основні зобов'язання, об'єктом яких є відповідна річ: 1) просте основне одностороннє зобов'язання щодо повернення предмета найму наймачем

наймодавцеві; 2) просте основне зобов'язання, в якому наймач стосовно наймодавця має правоможності володіти і користуватись річчю відповідно до умов договору, а наймодавець зобов'язаний не перешкоджати наймачеві у здійсненні цих правоможностей.

Якщо договір найму (оренди) укладено як консенсуальний, виникає основне зобов'язання щодо передання речі в користування. Зміст цього зобов'язання складають обов'язок наймодавця передати річ наймачеві і кореспондуюче йому суб'єктивне право наймача (ст. 766 ЦК України). Ця спеціальна правова норма підлягає переважному застосуванню перед загальною правовою нормою, яка закріплена в частині другій ст. 620 ЦК України та істотно обмежує можливість примушення боржника до передання речей, визначених індивідуальними ознаками, у власність чи в користування. Для усунення колізії між ст. 766 ЦК України і частиною другою ст. 620 ЦК України до цієї частини слід додати застереження «якщо інше не встановлено законом». Тоді не залишиться сумнівів у тому, що правова норма, закріплена в ст. 766 ЦК України, підлягає переважному застосуванню перед правовими нормами, що закріплені у частині другій ст. 620 ЦК України.

Стосовно зобов'язання щодо передання наймодавцем речі наймачеві зустрічним є зобов'язання щодо її повернення наймачем наймодавцеві. На наймача покладається обов'язок у разі припинення договору негайно повернути наймодавцеві річ у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу (ст. 785 ЦК України). Це зобов'язання є зустрічним стосовно зобов'язання щодо передання речі наймодавцем наймачеві, оскільки якраз воно відновлює еквівалентність у відносинах між наймодавцем і наймачем.

Зустрічним зобов'язанням стосовно зобов'язання щодо надання наймачеві права на предмет найму є грошове зобов'язання щодо внесення наймачем плати на користь наймача. Ці два простих основних зобов'язання утворюють відповідне основне складне зобов'язання. Утім, зазвичай на підставі договору найму виникає декілька (відповідно до кількості платежів) простих грошових зобов'язань.

Договір управління майном може бути укладений тільки як реальний (ч. 1 ст. 1029 ЦК України). Отже, зобов'язання щодо передання майна в управління взагалі не виникає: таке передання здійснюється в процесі укладання договору. Це не перешкоджає виникненню в разі припинення

договору управління майном простого (одностороннього) основного зобов'язання щодо повернення майна, яке було раніше отримане управителем (довірчим власником) в управління, установнику управління разом із майном, отриманим від управління.

На підставі договору підряду виникають два прості основні зобов'язання, що є зустрічними і утворюють основне складне підрядне зобов'язання. Зміст першого із цих двох простих основних зобов'язань складають обов'язок підрядника виконати роботу, передбачену договором, і кореспондуюче цьому обов'язку суб'єктивне право замовника. Обов'язок виконати роботу, очевидно, включає в себе і обов'язок підрядника передати замовникові результати роботи. На такий обов'язок підрядника прямо вказується лише стосовно будівельного підряду у ст. 882 ЦК України, в якій ідеться про передачу роботи. Зустрічним стосовно цього зобов'язання є просте основне зобов'язання щодо оплати роботи. Обов'язок у цьому зобов'язанні несе замовник. Цьому обов'язку кореспондують суб'єктивні права підрядника.

Висновки. Виокремлення і дослідження основних майнових зобов'язань дає можливість

більш послідовного структурування змісту зобов'язальних відносин. Необхідно не просто в дедуктивний спосіб виокремити основні майнові зобов'язання, а розглянути їх більш детально на підставі конкретного нормативного матеріалу, в тому числі маючи на увазі необхідність їх відмежування від допоміжних і додаткових зобов'язань та інших правових явищ, що входять до змісту зобов'язальних відносин.

Основними майновими є не тільки зобов'язання, у формі яких здійснюється передання майна, як воно визначається у ст. 190 ЦК України, а й зобов'язання щодо виконання роботи, надання послуги, передання інформації, що мають майнову цінність. Виокремлення основних майнових зобов'язань є необхідним, оскільки вони мають певну специфіку. Правова невизначеність, яку породжує частина друга ст. 653 ЦК України, зумовлена тим, що в ній ідеться про припинення зобов'язань сторін, у той час як треба було вести мову про припинення на майбутнє основних майнових зобов'язань, що ґрунтуються на договорі, який був розірваний, а також про приведення до стану еквівалентності відносин між сторонами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федорченко Н.В. Зобов'язання надання послуг у цивільному праві України: теоретико-правові засади : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 443 с.
2. Белов В.А. Гражданское право. Т. II. Общая часть. Лица, блага, факты. Москва : Юрайт, 2012. 1093 с.
3. Савиньи Ф.К. ф. Обязательственное право. Москва, 1876. 581 с.
4. Дертбург Г. Пандекты: Обязательственное право. В 3 т. Т. 3 / Под ред. П. Соколовского. Москва : Университет. тип., 1904. 490 с.
5. Кодинець А. Договірні інформаційні відносини у сфері наукової діяльності. Проблеми теорії і практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 2. С. 15–17.
6. Кохановська О.В. Договір про надання інформаційних послуг. *Договірне право України. Особлива частина* / За ред. О.В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2009. С. 1141–1148.
7. Стефанчук Р.О. Загальні положення про договір купівлі-продажу. *Договірне право. Особлива частина* / За ред. О.В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2009. С. 7–78.

Чанишева Аліна Рашидівна

ОСНОВНІ МАЙНОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СТРУКТУРІ ЗМІСТУ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті на підставі аналізу чинного цивільного законодавства та спеціальної літератури виокремлюються основні майнові зобов'язання у структурі змісту зобов'язальних відносин. Визначаються їх сторони, зміст, моменти виникнення та припинення. Вносяться пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства в частині, що регулює зазначені зобов'язання.

Ключові слова: зобов'язання, зобов'язальні відносини, основні зобов'язання, основні майнові зобов'язання.

Чанышева Алина Рашидовна

ОСНОВНЫЕ ИМУЩЕСТВЕННЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА В СТРУКТУРЕ СОДЕРЖАНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

В статье на основе анализа действующего гражданского законодательства и специальной литературы выделяются основные имущественные обязательства в структуре содержания обязательственных отношений. Определяются их стороны, содержание, моменты возникновения и прекращения. Вносятся предложения по совершенствованию гражданского законодательства в части, регулирующей указанные обязательства.

Ключевые слова: обязательства, обязательственные отношения, основные обязательства, основные имущественные обязательства.

Chanysheva Alina

MAIN PROPERTY OBLIGATIONS IN THE STRUCTURE OF THE CONTENT OF OBLIGATIONS' RELATIONSHIPS

In the article, based on the analysis of the current civil legislation and special literature, the main property obligations are distinguished in the structure of the content of obligations' relationships. Due to their specifics, it is necessary to separate the main property obligations from the auxiliary and additional obligations and other legal phenomena, which are included in the content of obligations' relationships.

The position that to the main property obligations belong not only obligations in the form of which the transfer of property is carried out, as it is defined in Art. 190 of the Civil Code of Ukraine, but also obligations for performance of works, provision of services, transfer of information that has property value.

Works and services according to Art. 177 of the Civil Code of Ukraine are not covered by the notion of property. However, numerous norms of the Law of Obligations indicate that civil relations for the performance of works and the provision of services are subject to civil law regulation. Since there are no grounds for identifying them as personal non-property relations, they must be defined as property relations, and the notion of property relations used in art. 1 of the Civil Code of Ukraine, should be interpreted taking into account the provisions of civil legislation on contract on the provision of works and on the provision of services. Hence, there are civil property relations in relation to the performance of works and services and related property obligations.

Relations on the transfer (provision) of information, since the information is the object of civil rights, may take the form of civil law property obligations. This includes information not only as an object of intellectual property, since relations regarding such objects are subject to a special legal regulation, within the limits of such obligations the information is transmitted for payment, just like as for a fee work is performed or a service is provided.

Obligations, the objects of which are works, performed for a fee, services provided for a fee, information transmitted for a fee, should be recognized as proprietary obligations.

The article defines the parties, the content, the moments of occurrence and termination of the main property obligations, based on the example of the obligation of purchase and sale and some other property obligations.

Proposals for the improvement of civil legislation in the part that regulates these obligations are introduced.

Key words: obligations, obligations' relations, main obligations, main property obligations.